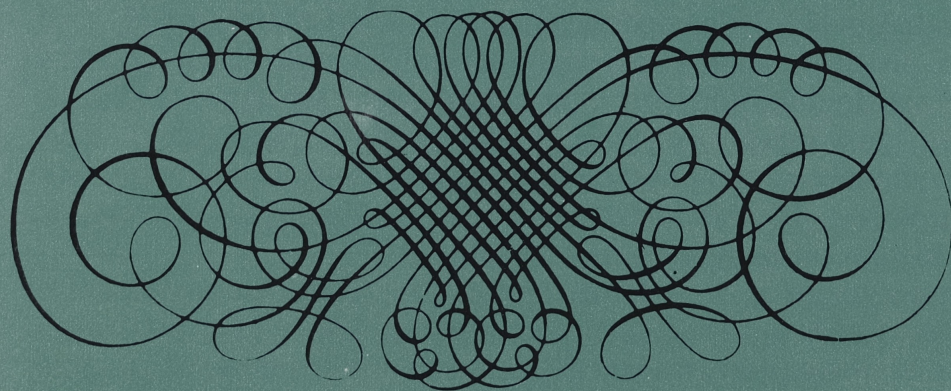

**Ödön
von Horvath
Povídky
z Vídeňského
lesa**

Horvath byl geniálním pozorovatelem své doby a lidí (nebo lidiček) kolem sebe. Bývalo mu občas vytýkáno, že je jen pozorovatelem, že nezaujímá otevřené postoje — politické, sociální. Jeho hrám skutečně jako by chyběla otevřená tendence. Povídky z Vídeňského lesa jsou hrou z období krize. Ale vnější atributy této doby, atributy politických a sociálních zápasů, ve hře na první pohled nenajdeme. To ovšem neznamená, že tam nejsou. Jsou uloženy dovnitř postav, do jejich psychického ustrojení, do jejich lidských osudů. Zaznívají pod slovy zdánlivě banálních všednodenních dialogů. Tím jde Horvath pod slupku jevové stránky života a o to je jeho pohled na život hlubší. Pod valčíkem zní běžný dialog, pod dialogem uhadujeme společenské milieu, společenské problémy doby. Ty Horvath skutečně nijak zvenčí neklasifikuje. Pouze je pojmenovává, a to v jejich individuálním lidském průmětu. Klasifikaci ponechává moudře na čtenáři, na divákovi. Ale samotnou pravdivostí, otevřeností svého pojmenování vede diváka k objektivitě této klasifikace. To zřetelně cítili vídeňští měšťáci, které Horvathovo vidění světa bez pozlátka pobuřovalo, to viděli i fašisté, kteří po svém nástupu k moci dali Horvathovo dílo na index.

Horvath stačil ještě zažít Rakousko-Uhersko. Z hlediska svého sociálního i národnostního původu byl dokonce jeho typickým produktem. Narodil se v r. 1901 v italském

Fiume (nynější jugoslávské Rijece) jako syn rakousko-uherského diplomata, příslušníka drobné uherské šlechty, usídlené rodově na Slovensku. Mezi jeho předky byli Němci, Maďaři, Srbové i Češi (jeho matka nosila za svobodna rodové jméno Prehnal). V dětství a v útlém mládí střídal se svou rodinou země pobytu, školy i vyučovací jazyky. Itálie, Budapešť, Bělehrad, Mnichov, Bratislava, znovu Budapešť. V r. 1919 maturoval ve Vídni a začal studovat filozofii v Mnichově. Zaujalo ho divadlo a tak si zapsal divadelní vědu, kterou studoval u profesora Kutschera. A pokusil se o divadlo i autorsky: jeho první prací bylo libreto k pantomimě „Kniha tance“ pro skladatele Siegfrieda Kallenbergu. Pak už přišly divadelní hry, hlavní předmět jeho literárního zájmu (kromě nich je i autorem tří románů — Mládí bez Boha, Dítě své doby a nedokončeného Adié, Evropo).

Zachycoval v nich především osudy drobných lidí své doby — služek, malých živnostníků, studentů, řemeslníků. Vycházel ze svých životních pozorování a nechával se inspirovat i drobnými zprávami z tisku (dnes bychom řekli „černé kroniky“).

Vyhnul se vlivu všech dobových formálních avantgardních hnutí. Zachycoval život svých postav v jejich každodenní realitě a pro svůj způsob vidění světa našel předobraz v modernisty dávno zatraceném žánru — vídeňské lidové hře (kterou známe především z díla jejího nejvýznamnějšího představitele J. N. Nestroye a z její české, tylovské transformace).

Ödön von Horvath

POVÍDKY Z VÍDEŇSKÉHO LESA

Lidová hra o 3 částech

Překlad: Jiří Stach

Texty písní: Pavel Kopta

Režie: Bedřich Jansa

Scéna: nár. umělec Ladislav Vychodil j. h.

Kostýmy: Eliška Zapletalová

Dirigent hudební nahrávky: Jan Tomšíček

Pohybová spolupráce: Zdeněk Boubelík

Dramaturg: dr. Ladislav Slíva

Představení řídí: Miroslav Bílek / Soňa Francová

Text sleduje: Taťána Proroková

Premiéra v neděli 26. ledna 1986 v Divadle Zdeňka Nejedlého

Přestávka po první části

Vedoucí výroby a jevištního provozu: ing. Ivan Bílek. Vedoucí dekoračních dílen: ing. Otto Gruszka. Vedoucí výroby kostýmů: Eliška Zapletalová. Jevištní mistři: Miroslav Pinkovský, Zdeněk Václavek. Mistr osvětlení: Oldřich Malý. Mistr elektroakustiky: Bořivoj Wojnar. Mistr vlásenkárny: Zdzisław Peciak. Mistr rekvizitárny: Eva Wiesnerová. Mistr garderoby: Zlata Nezhybová.

Veškerá práva k provozování tohoto díla zastupuje DILIA Praha.

OSOBY A OBSAZENÍ

Alfréd	Jan Fišar
Kouzelník	zasl. um. Karel Vochoč
Matka	Eva Kaplerová
Babička	zasl. um. Zora Rozsypalová
Hierlinger Ferdinand	Stanislav Malý
Valérie	Alexandra Gasnářková
Oskar	Karel Bartoň
Ida	Monika Adamová* / Petra Fuchsová*
Havlicschek	Václav Antoš
Rytmistr	Jan Filip
Milostivá paní	Marie Logojdová
Marianna	Eva Reiterová
První teta	Jana Lukešová
Druhá teta	Eva Jelínková
Erich	Tomáš Jirman
Ema	Irena Rozsypalová
Helena	Jitka Smutná
Sluha	Ivan Dědeček
Baronka	zasl. um. Milena Asmanová
Zpovědník	Vladimír Mílek
Mister z Ameriky	Arnošt Borovec
Konferenciér	Jan Miller
Prodavač	Ivan Dědeček
Děvče	Apolena Veldová
Kavalír	Karel Vlček
	posluchači konzervatoře
	a externí sbor činohry SDO
Děti, družičky, hosté, dívky z kabaretu	a členové baletního souboru
Hudebníci	členové orchestru operety SDO

* – posluchačky ostravské konzervatoře

Pod tradiční slupkou však nacházíme vidění a citění moderního člověka. Další důkaz pro tvrzení, že Horvath byl dramatikem podpovrchovým, dramatikem spodních proudů života.

Epická struktura jeho her bývá často důvodem pro brechtovské asociace při analýze Horvathova díla. Ale to je opět jen povrch. Horvathovi byla bytostně cizí Brechtova klasifikace společenských jevů, psaní à la thèse. Tato vzdálená vnější příbuznost je dána jen blízkými kořeny inspirace obou dramatiků — Horvathovy inspirace vídeňskou lidovou hrou a Brechtovy pozice, která formálně vycházela z příbuzné lidové hry mnichovské.

A tak před námi vyvstává Horvathovo dílo jako ojedinělý fenomen své doby. A je-li mu něco blízkého, pak to nehledejme v souvislostech německého jazykového okruhu či v jiných souvislostech západoevropských, ale pátrejme spíše u nás doma. Například František Langer . . .

Podpovrchové, do nitra lidí a jejich osudů ukryté vidění světa nezbraňovalo (ba naopak spíše hlouběji umožňovalo) Horvathovi odkrývat společenské a politické problémy své doby. A nejen je odkrývat v jejich reálné, dovnitř lidí ukotvené podobě, ale dokonce je i geniálně předvídat. Příkladem pro to může být jeho hra *Italská noc*, v níž předseda republikánského shromáždění, nepohnut ani útokem nacistické bojůvky, prohlašuje: „Dokud je tu republikánský pořádkový svaz a dokud já mám tu čest být předsedou jeho zdejší

odbočky, může republika klidně spát!“ Tuto hru napsal Horvath v r. 1930. Kam takové postoje vedly, ukázal r. 1933 . . .

Toho roku se Horvath vrátil zpátky do Vídně, to už ovšem jako proslavený dramatik. Vždyť právě za Povídky z Vídeňského lesa obdržel Kleistovu cenu, nejvyšší literární ocenění, udělované každoročně za nejlepší dílo z německé jazykové oblasti. A světové premiéry této hry se ujalo slavné berlínské Deutsches Theater Maxe Reinhardta. V režii Heinze Hilperta se tehdy prezentovaly největší hvězdy německého divadla i filmového plátna: v roli Marianny Carola Neher, v roli kouzelníka Hans Moser, Alfréda hrál Peter Lorre, rytmistra Paul Hörbiger . . .

Po ročním nezdařeném manželství se zpěvačkou Marií Elsnerovou se Horvath ještě jednou, nakrátko vrátil do Německa, do Berlína, kde zažil atmosféru Třetí říše. Následuje přímo horečná tvůrčí aktivita. Po návratu do Vídně vzniklo během jednoho roku šest her a dva romány. Ale to už je na řadě anšlus Rakouska. 13. března 1938 prchá Horvath přes Prahu, Budapešť, Terst, Benátky, Curych, Brusel a Amsterdam do Paříže. Přijel tam 28. května. A 1. června ho zastihla na rohu Champs-Élysées, naproti divadlu Marigny vichřice, která porazila stoletý kaštan. A pod ním našel Horvath svou smrt.

Jeho dramatické dílo bylo známo před válkou výlučně v německém jazykovém prostředí.

I k nám proniklo jenom v tomto originálním hávu. Pražské německé divadlo Kleine Bühne uvedlo v r. 1937 Horvathův Figarův rozvod, pražské Deutsches Theater Vesnici bez mužů. Česky vyšel v r. 1938 jen jeho román Mládí bez Boha. A jistě není pro ostravského diváka bez zajímavosti, že jedna z Horvathových her, Soudný den, hra, kterou svou syrovou atmosférou v mnohém upomíná na Langrovu Periférii, měla právě v ostravském německém divadle v r. 1937 dokonce svou světovou premiéru. V době, kdy byl Horvath v Německu již na seznamu libri prohibiti. (Škoda, že máme dosud tak málo zmapovány pokrokové tendence v činnosti ostravského německého divadla ve třicátých letech ...).

Zákaz provozování Horvathových her v nacistickém Německu a válečné události na dlouho odsunuly Horvathovo dílo, dílo tohoto zvláštního, osamoceného génia k zapomenutí, a to dokonce i ve vlastním Horvathově jazykovém prostředí. Teprve v 60. letech se k němu tvůrčí divadelní praxe začala znovu vracet. A koncem 60. let se Horvath konečně prosadil i na česká jeviště. Po třiceti letech. A moc málo mu ta léta ubrala — ne na kráse, ale na upřímnosti a pravdivosti pohledu na svět.

Ladislav Slíva

Přehled dramatického díla Ödöna von Horvatha

- 1923 — Vražda v Mohrengasse (Der Mord in der Mohrengasse)
1926 — Lanovka (Die Bergbahn)
 Na krásné vyhlídce (Zur schönen Aussicht)
1929 — Sladek, černý reichswehrmann (Sladek, der schwarze reichswehrmann)
1930 — Okolo kongresu (Rund um den Kongress)
 Italská noc (Italienische Nacht)
 Povídky z Vídeňského lesa (Geschichten aus dem Wiener Wald)
1931 — Kazimír a Karolína (Kasimir und Karoline)
1932 — Víra, naděje, láska (Glaube, Hoffnung, Liebe)
1933 — Neznámá ze Seiny (Unbekannte aus der Seine)
 Sem a tam (Hin und her)
 K nebi (Himmelwärts)
1935 — Hlavou proti zdi (Mit dem Kopf durch die Wand)
 Don Juan se vrací z války (Don Juan kommt aus dem Krieg)
 Figarův rozvod (Figaro lässt sich scheiden)
 Vesnice bez mužů (Ein Dorf ohne Männer)
 Soudný den (Der jüngste Tag)
 Pompeje (Pompeji)
1938 — Lenz je tady! (Der Lenz ist da!) — nedokončeno

STÁTNÍ DIVADLO OSTRAVA

NOSITEL ŘÁDU PRÁCE

Program vydalo: Státní divadlo v Ostravě, nositel Řádu práce. Redakce: dr. Ladislav Slíva. Obálka a grafická úprava: Mirek Tittler. Fotografie: Vlasta Pavelková. Typografická spolupráce: Pavla Karkošková. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 21, Ostrava 1, Novinářská 7, R 840. Cena programu 3 Kčs. o 380001186